

Шлях, який пройшла Україна, відображає динамічність змін, не завжди логічне реформування державного ладу. Проте багато фахівців вважають головним напрямом перетворень унормування відносин та посилення демократичних засад функціонування всіх інститутів влади [8].

Вважаємо, що європейські демократичні цінності та вітчизняні традиції, з одного боку, а також досвід і політичні прагнення політикуму й громадян, з другого, уможливають подальший демократичний поступ нашої держави.

Джерела

1. Конституція Республики Беларусь 1994 г. (с изменениями и дополнениями, принятыми на республиканских референдумах 24 ноября 1996 г. и 17 октября 2004 г.). – <http://pravo.by/webnpa/text.asp?RN=v19402875>

2. Закон України «Про внесення змін до Конституції України». – Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 2, ст. 44.

3. Федеральный закон Российской Федерации о поправке к Конституции Российской Федерации от 30 декабря 2008 г. № 6-ФКЗ «Об изменении срока полномочий Президента Российской Федерации и Государственной Думы».

<http://www.rg.ru/2008/12/31/konstitucia-popravki-dok.html>

4. Бурковський П. А. Інститут Президента України в умовах демократизації (січень 2008 – вересень 2009 рр.) // Стратегічні пріоритети, 2009, №4(13).

5. Зелінська М. І. Інститут президентства в Україні: етапи трансформації. Автореферат. – Дніпропетровськ. – 2008.

6. Кудряченко А. І. Чотирнадцять президентів. Порівняльний аналіз систем влади держав Центральної та Східної Європи в контексті вітчизняного досвіду конституційної реформи // Віче. – 2006. – № 21 – 22. – С. 26–28.

7. Романюк О. Моделі державного правління: світовий досвід та реалії посткомуністичних суспільств. – <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=87&c=2160>

8. Паречина С. Г. Інститут президентства: історія і сучасність / Под общ. ред. Е. В. Матусевича. – Мн.: ИСПИ, 2003. – 163 с.

9. Стасюк Ю. Є. Особливості функціонування інституту президентства в Україні та Російській Федерації // Стратегічна панорама. – 2000. – № 3–4. – С.161–169.

10. Стасюк Ю. Є. Інститут президентства в контексті досвіду України та Росії. – Автореферат. – Київ, 2001.

11. Чи підтримує Ви діяльність Президента України? (динаміка, 2000–2009). – <http://www.uceps.org/ukr/>

6

Тетяна МЕТЕЛЬОВА,
кандидат філософських наук,
доцент, старший науковий
співробітник Інституту європейських
досліджень НАН України,

Цивілізація і культура: контраверза чи спільний родовід?

Глобалізаційні процеси сучасності, як ніколи, актуалізують проблему взаємін культурного та цивілізаційного чинників суспільного розвитку. З одного боку, глобалізація, виявлювана як перетворення локальних суспільних процесів – соціально-економічних, політичних, культурних тощо – на процеси світові, постає загрозою збереженню традиційних і самобутніх форм культури, «вимиває ґрунт» для культурної, а отже, й національної самоідентифікації особистості. У граничному вираженні глобалізаційні загрози описуються в координатах протистояння цивілізації й культури як наступ першої на другу.

З другого боку, дається взнаки обмеженість і досі поширеного, так би мовити, системного підходу, за якого суспільний розвиток розглядався переважно за його техніко-технологічними ознаками за більшого чи меншого ігнорування культурних особливостей, притаманних різним суспільствам. Обмеженість ця зазнавала ґрунтовної критики ще за часів популярності марксистської теорії суспільно-економічних формацій. Проте критичні запитання, що на них неспроможний був відповісти марксизм у його тлумаченні суспільно-історичного процесу, не втратили своєї гостроти і влучності й для сучасних різновидів системницьких моделей від творців концепцій постіндустріального (посттехнократичного, інформаційного) суспільства – Р. Арона [1], Д. Белла [2], Е. Тоффлера [17], Ф. Фукуями [18; 19]. І саме техніко-технологічні та безпосередньо пов'язані з ними економічні та інституційно-політичні ознаки суспільства переважно фігурують у «системницьких теоріях» під іменем цивілізації.

Поширенню такого розуміння цивілізації неабиякою мірою сприяла й праця Е. Гантінгтона «Рушійні сили цивілізації», що побачила світ 1945 року [27]. У намаганні надати поняттю коректного наукового, а отже, й уніфікованого та верифікованого змісту і разом ввести параметри, що дало б змогу порівнювати рівні розвитку суспільств, автор визначає такі його критерії, що піддаються кількісному вимірюванню. І хоча від початку введення терміна «цивілізація» в літературний і науковий обіг його рамки значною мірою охоплювали й культурний складник суспільного життя, однак дедалі більше здійснюваний наголос на соціально-економічному і – вужче – виробничому аспекті цивілізації штовхав до ототожнення предметного змісту цього поняття саме з цим джерелом суспільного поступу, зрештою – і до можливостей протиставлення цивілізації не лише з доцивілізаційними стадіями історичного розвитку людства – дикістю та варварством, а й з культур-

ним його складником, що кількісному виміру не піддається.

Позірною конфронтаційні стосунки цивілізаційного та культурного складників суспільного життя потребують уточнення предметного поля понять «цивілізація» й «культура», які донині, попри здійснене ще на початку минулого століття їх розмежування і виявлення їхньої нетотожності, переважно вживаються в синонімічному значенні – також і з подачі інших творців «культурологічних» концепцій суспільного розвитку й типологізації суспільств за культурною чи навіть інтегративною ознакою – М. Данілевського [6], М. Вебера [3], Л. Гумільова [5], А. Тойнбі [16] тощо. На неприпустимість застосування некоректного й надто розширеного поняття цивілізації для аналізу культурних систем вказував П. Сорокін, зазначаючи, що «найсерйозніша помилка цих теорій полягає у змішуванні культурних систем з соціальними системами (групами), в тому, що назва «цивілізація» надається істотно різним соціальним групам та їхнім спільним культурам – етнічним, релігійним, державним, територіальним, різноманітним багатфакторним групам, а то й конгломерату різних суспільств з притаманними їм сукупними культурами. ...Соціальна спільнота (система) і культурна система належать до різних типів, що не збігаються один з одним і не ідентичні за змістом» [15, 47].

Як зазначає Б. Єрасов, широкий розкид значень, у яких в міжнародному інтелектуальному й політичному дискурсі застосовується слово «цивілізація», потребує ґрунтовного з'ясування цих значень, їхнього співвідношення одне з одним і з тими сенсами, що відповідають уживанню терміна, прийнятого в соціальних науках за всього розмаїття наявних у них шкіл і напрямів [7, 7]. Однак і сьогодні у визначеннях, що наводяться в різних джерелах [30, 413; 26, 40; 29, 6; 25, 218–221], до характеристик цивілізації зазвичай включено й специфічно культурні риси та ознаки. Отже, ситуація, від якої застерігав П. Сорокін ще в першій половині минулого століття, залишається незмінною.

Не вдаючися до критики наведених визначень, констатуємо наразі наявну змістовну розмитість поняття цивілізації і не меншу (якщо не більшу) варіативність змістів поняття культури. Констатуємо також присутність у колі охоплюваних поняттям «цивілізація» явищ принаймні двох істотно різних предметних рядів – соціально-економічного (й пов'язаного з ним політичного) та світоглядно-культурного, що не лише розрізняються за можливістю їх кількісного вимірювання, а й функціонують і розвиваються за дещо іншими законами. Заразом зазначимо, що, попри таку поліфонію споріднених і водночас протиставлених понять цивілізації і культури, не варто ігнорувати ані їхню підмічену ще О. Шпенглером нетотожність, ані факт їх синонімічного розуміння, яке, певно, не може бути наслідком колективної дослідницької помилки впродовж багатьох століть і радше свідчить про можливу генетичну спорідненість явищ, охоплюваних ними.

Водночас слід звернути увагу, що в річищі філософського, історіософського, соціологічного аналізу закономірностей суспільного розвитку поряд із функціонуванням згаданих «системницького» та «культурологічного» підходів паралельно існують теоретичні концепції, що в зазначеному контексті мають неабиякий евристичний потенціал. Ідеться про напрям, започаткований у філософській та політологічній царині К. Поппером [11] і Ф. Гаєком [21], а також суголосний йому в психологічній та соціологічній – В. Лефевром [9], однак такий, що має фундаментальні перегуки й кореляції з синергетичними розробками І. Пригожина [11–13] та Г. Гакена [22], здійснюваними в цілковито іншій галузі – природничих наук. Концепція відкритих і замкнених суспільств (соціальних систем) К. Поппера іманентно апелює до визнання факту відмінності й закономірностей їхнього функціонування і, відповідно, нетотожності логік розвитку. І це закономірно: загальноновідомим фактом існування двох типів систем не можна нехтувати під час дослідження закономірностей і особливостей існування, функціонування й розвитку суспільств. А отже, застосування евристичних можливостей концепції К. Поппера, ймовірно, дало б змогу виявити нові змістовні межі понять

«цивілізація» і «культура» та їхні взаємини й надати сучасній культурно-цивілізаційній методології суспільного пізнання вищого ступеня наукової коректності.

Задля досягнення такої мети потрібно передусім звернутися до широкого наукового контексту теорії систем і дослідити з цих позицій основні підходи до аналізу суспільних процесів, згаданих раніше.

У найзагальнішому вигляді ознакою утворення-системи будь-якого рівня організації (неживого, живого чи соціального) є незводимість її властивостей як цілого до сукупності властивостей її складників-елементів. Система завжди «більша за суму» своїх елементів, властивості системи – інші, ніж «просумовані» властивості її елементів. Системні стосунки породжують нову якість, не притаманну жодному складникові та їхній сукупності.

Якщо система диференційована на різноякісні складники, то елементи всередині неї взаємодіють одне з одним через процеси обміну – речовиною, енергією, інформацією. Причому, речовинний та енергетичний обміни є фактично різновидами обмінів інформаційних, а саме таких, за яких інформацію нерозривно «вкарбовано» в структуру носія. Відкрита система, отже, ґрунтована на «горизонтальних» співвіднесеннях її елементів, які ми звичай і називаємо відношеннями. Неврівноваженість системи забезпечено її відкритістю – взаємодією з довкіллям. Обмінюючися речовиною-енергією-інформацією з довкіллям, відкриті системи «засвоюють» нові надходження у вигляді подальшого внутрішнього ускладнення й урізноманітнення.

Здійснюване у внутрішніх інформаційно-обмінних процесах змістовне (інформаційне) збагачення контрагентів взаємодії (урізноманітнення їхніх функцій або, якщо йдеться про соціальну систему, форм їхньої діяльності) своєю чергою розширює варіативність способів їхніх взаємин. За ознакою збагачення, ускладнення окремих елементів системи та загалом такий розвиток і кваліфікується як прогрес. Його можна означити і як передусім функціональний, бо йдеться про ускладнення внутрішніх взаємодій у системі. Результується й об'єктивується він (якщо йдеться про соціальну систему) у функціональних і структурних трансформаціях самих комунікативних засобів, передусім – засобів виробництва. Отже, за способом об'єктивації функціонального розвитку-прогрес, притаманний відкритим соціальним системам, можна визначити як розвиток техніко-технологічний.

Саме такий тип розвитку беруть за конститутивну й пояснювальну основу функціонування й поступу будь-якого типу суспільств представники системних концепцій. І саме до його предметної сфери звужується поняття «цивілізація», коли воно застосовується в межах системницької концепції.

Здавалося б, системи «техніко-технологічного типу» мають значні переваги в розвитку, хоча б з огляду на їхнє постійне інформаційне збагачення. Така їх оцінка справді є характерною для дослідників системних закономірностей соціальності (Л. Берталанфі [28], І. Лакатоса [8], К. Поппера [11], Ю. Хабермаса [20] тощо). А от спроби розглянути історичний процес не лише з боку його системних залежностей, а й передусім крізь призму культурно-світоглядних здобутків веде до протилежного висновку, що демонструють нам філософські доробки, зокрема, О. Шпенглера [24], деякою мірою М. Данілевського [6], А. Тойнбі [16] й Ф. Фукуями [19]. Однак «культурологічний підхід» хибує тим, що у своєму протиставленні техніко-технологічному («цивілізаційному») типу розвитку помилково іменує протилежний високо оцінюваний ним тип «культурним», водночас розуміючи під ним спосіб функціонування й видозмін, притаманний системам замкненим.

Соціальні системи є замкненими, якщо обміну із зовнішнім світом немає на соціальному рівні – як обміну з іншими соціальними утвореннями, наслідками їхньої життєдіяльності. Обмін речовиною й енергією із зовнішнім світом тут, зрозуміло, не припиняється, однак інформація, що надходить до соціальної системи за такого «обміну», не виходить за межі досоціальних стосунків і як така сама собою не може спричинити соціальних новацій.

У замкненій соціальній системі елементи зорганізовано супідрядно, а джерелом інформації (суб'єктом) є лише один з учасників (фактично той, хто представляє систему як таку, він – теж лише ретранслятор), а функція іншого обмежена лише сприйняттям для подальшої ретрансляції й об'єктивації. За такої інформаційної акції «без зворотного зв'язку» її контрагенти залишаються незмінними, інформаційно не збагачуються. Отож «прогресивного» поступу системи (ускладнення) не відбувається; за базовим комунікативно-виробничим і, відповідно, техніко-технологічним параметром система стагнує й тяжіє до безупинного репродукування вже набутих форм життєдіяльності.

Однак унеможливлений у техніко-технологічному сенсі розвиток – як розширення поля варіативності – не припиняється остаточно. Функціонування однієї зі сторін взаємодії лише як передавальної ланки для руху інформації від її джерела до об'єктивації уможливорює модифікації самого «шляху інформаційного руху». Ускладнення структури однобічних інформаційних каналів об'єктивується у вигляді структурування «ідеального» – «владного тіла» соціальності. За цією ознакою другий тип розвитку можна назвати структурним, бо він являє собою ускладнення інституціонально оформлених стосунків супідрядності (владних стосунків) і зростання інституціональної різноманітності суспільства. За сферою об'єктивації такий тип розвитку можна кваліфікувати як владно-інституціональний.

Для аналізу структури взаємодії (комунікації) в різних типах соціальних систем – відкритому й замкненому – методологічно підставовим є її розгляд з погляду організації стосунків одиничного (індивіда) і загального (самої соціальної системи як цілого). Адже комунікативні трансакції здійснюються і поміж елементами системи (індивідами, групами індивідів), і між окремими індивідами (групами) та самою системою. Залежно від місця одиничного в системі (індивіда в соціумі), від його значущості, визначеності його інформаційно-обмінною самодостатністю, і обирається той чи той тип соціальної системи. Відкрита система з пануванням «горизонтальних» трансакцій – міжіндивідуальних та міжгрупових – сама у своїй цілісності, є поряд із іншими, контрагентом взаємодії, а в її історичному поступі переважає техніко-технологічний тип розвитку. А в системі замкненій, де панують вертикальні зв'язки, безпосередній інформаційний обмін між її елементами унеможливлено. У системі, що виступає не рівнозначним контрагентом взаємодії, а єдиним і однобічним інформаційним «джерелом», панівним типом розвитку є владно-інституціональний.

«Культурологічний» підхід з його доволі негативною оцінкою ототожнюваного з цивілізацією техніко-технологічного розвитку призводить до більшого поцінування систем з владно-інституціональним типом розвитку і підмінює поняття, за якого цей тип розвитку означається як культурний. Останнє є неправомірним, бо, на відміну від культурної царини, комунікативні стосунки одиничного й загального в обох типах соціальних систем визначені нами як конститутивні щодо характеру системності, залишаються з боку системи репресивними щодо її складників. І техніко-технологічний, і владно-інституціональний типи розвитку ґрунтуються на системних закономірностях, за яких одиничне є визначеним з боку загального. І саме ці сторони суспільного життя насамперед відображено в понятті цивілізації.

Однак кумулятивний розвиток суспільства і поступ культурного життя не лише не тотожні, а й не корелятивні. За будь-яких системних умов, – і у відкритих системах, що бурхливо розвиваються й модифікують, і в суспільствах замкнених, що тяжіють до репродукування усталених форм, – культурний поступ не припиняється. І саме останній забезпечує історичну тяглість соціумів й забезпечує їх від цілковитої стагнації навіть в умовах їхньої замкненості. З цих позицій слід визнати, що О. Шпенглер, концепція якого спричинила свого часу небезпідставні численні нарікання на її штучність й шалену критику, цілком справедливо протиставляв культурний і техніко-технологічний (за його термінологією – цивілізаційний) виміри суспільного життя. Адже

спосіб, за яким здійснюється існування людини у сфері культури (культуротворчості), – нерепресивний, побудований на принципі збігу унікального, особливого й усезагального. Унікальність культурного витвору зумовлена тим, що стосунки одиничного й загального, людини й соціальної системи у сфері культуротворчості є не лише рівноправними: те унікально-одиничне і неістотне в рамках системних залежностей, що становить собою окрема людина, у культуротворчості є джерелом останньої. Іншими словами, культуротворчість, на відміну від будь-яких інших форм людської діяльності, не підпорядкована системному закономірному пануванню загального над одиничним, а ґрунтується на протилежному принципі генерування загального одиничним.

Культуротворче – несилове, суб'єктне й суб'єктивне відтворення світу у мисленні, почутті, переживанні людини є, отже, не просто іншим, ніж системно-силовий, способом її «спілкування» зі світом. Воно є специфічним і винятковим для соціальності як системного утворення. Його наслідком є об'єктивація суб'єктивного «відображення» у творах, що, хоч і «дублюють» світ, однак дублюють його через предметність, сформовану за антропоміриями зразками, насиченими індивідуальними і – більше – індивідними змістами, утилітарне значення котрих мінімізоване або яких немає.

Форми об'єктивації культуротворчого, споглядально-креативного відношення «байдужі» за своїм значенням до системного буття людини. Оця «байдужість», «непотрібність» індивідуального відображення для самозбереження й існування соціуму є тим «додатком», котрий, хоч і утримуючи одиничне-людину в межах підпорядкованості загальному, створює для неї прохід у світ свободи. Ця ж «непотрібність», укупі з несиловою природою споглядальності, перетворює споглядальність як відображення на творчу, справді креативну форму стосунків зі світом.

Нетотожність наслідків культуротворчої дії особи наслідкам її техніко-технологічної та владно-інституціональної дії спричиняє все фіксоване історією байдуже, якщо не вороже ставлення до культуротворчості як додаткової, надмірної дії, намагання надати їй утилітарно-прикладного характеру, спрямувати в річище обслуговування влади.

Визначена в координатах стосунків цілого й особи, загально й одиничного, людини й соціальної системи загально топіка соціальності задає і структурні особливості системно-комунікативного виміру соціальності, і характеристики її сакральності-цінності ґрунту. А отже, й світоглядно-антропологічних інваріантів людського буття та їх похідних – апіорій світогляду й мислення. Тобто можна казати про генетичну спорідненість предметного поля понять «цивілізація» і «культура», що і є основою для їх змішування, ототожнення і включення одного до складу іншого. І хоч би який набір ознак цивілізації визначав той чи інший автор, хоч би скільки культурних параметрів суспільного життя включав він до поняття цивілізації, щоразу змістовне її розуміння визначається тим, який із системних чи позасистемних принципів визнає він неявно за провідний: чи йдеться про спосіб, яким здійснюється розвиток відкритої системи, чи про поступ системи замкненої, а чи й справді про культурний розвиток. Та, враховуючи, що під цивілізацією зазвичай справедливо розуміють саме системний бік суспільного буття, ця категорія соціологічного аналізу є провідною у визначенні способу функціонування суспільства як системи, однак за всієї широти, яку їй надаватиме дослідник, неспроможна відобразити фундаментальних світоглядно-культурних підвалин суспільного буття та його своєрідності.

Джерела

1. Арон Р. Введение в философию истории // Р. Арон Избранное: введение в философию истории. М.; СПб., 2000. – 788 с.
2. Белл Д. Прихід постіндустріального суспільства // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. Хрестоматія. – К.: Либідь, 1996. – С. 194 – 251.
3. Вебер М. Избранное. Образ общества / Пер. с нем. – М.: Юрист, 1994. – 704 с.

4. Гриценко О. А. Культура і влада. Теорія і практика культурної політики в сучасному світі. – http://www.culturalstudies.in.ua/knigi_1_1_1.php

5. Гумилев Л. Етногенез і біосфера Землі. – М.: ООО «Фирма Издательство АСТ», Астрель, 2005. – 512 с.

6. Данилевский Н. Я Россия и Европа. – <http://www.vehi.net/danilevsky/rossiya/index.html>

7. Ерасов Б. С. Сравнительное изучение цивилизаций: Хрестоматия: Учеб. пособие для студентов вузов / Сост. Б. С. Ерасов. – М.: Аспект Пресс, 2001. – 556 с.

8. Лакатос И. Фальсификация и методология научно-исследовательских программ // Т. Кун. Структура научных революций: пер. с англ. / Т. Кун; сост. В.Ю. Кузнецов. – М.: АСТ, 2001. – 608 с. – С. 265–454.

9. Лефевр В. А. От психофизики к моделированию души // Вопросы философии. – 1990, № 7. – С. 51 – 58.

10. Метельова Т. О. Людина в історії: пошук системних закономірностей. – К.: Українська книга, 2002. – 448 с.

11. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Т.1. / Перекл. з англ. О. Коваленка. – К.: Основи. – 444 с.

12. Пригожин И. От существующего к возникающему: время и сложность в физических науках. – М.: УРСС, 2002. – 288 с.

13. Пригожин И., Стенгерс И. Время. Хаос. Квант. К решению парадокса времени. – М.: Эдиториал УРСС, 2001. – 240 с.

14. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса. – М., Эдиториал УРСС, 2002. – 312 с.

15. Сорокин П. Общие принципы цивилизационной теории и ее критика // Б. С. Ерасов. Сравнительное изучение цивилизаций: Хрестоматия: Учеб. пособие для студентов вузов / Сост. Б. С. Ерасов. – М.: Аспект Пресс, 1998, 1999, 2001. – 556 с.

16. Тойнби А. Дж. Постигание истории/ Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1991. – 736 с.

17. Тоффлер Э. Третья волна / Пер. с англ. М.: ООО «Фирма Издательство АСТ», 1999. – 784 с.

18. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек. / Пер. с англ. М. Б. Левина. – М.: ООО Издательство АСТ: ЗАО НПП «Ермак», 2004. – 588 с.

19. Фукуяма Ф. Конец истории? // Философия истории: Антология. – М.: Аспект Пресс, 1995. – С. 108 – 122.

20. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие / Пер. с нем. под ред. Д. В. Складнева, послесл. Б. В. Маркова. – СПб.: Наука, 2000. – 380 с.

21. Хайек Ф. Дорога к рабству. – М.: Новое издательство, 2005. – 264 с. (серия Библиотека фонда «Либеральная миссия»).

22. Хакен Г. Синергетика. Пер с англ. М.: Мир, 1980. – 406 с.

23. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций? // Полис. – 1994. – № 3. – С. 30–49.

24. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки морфологии истории: В 2-х т./ Т.1. Гештальт и действительность. – М., 1998. – 298 с.

25. *Armillas P.* Civilization: The International Encyclopedia of Social Sciences. L., 1968, V. 16. 1280 P.

26. *Crowel M.* Preface generate des civilisation. P., 1953. – V. 1. – P. 25. Цит. за: Мчедлова М.М. Вопросы цивилизации во французском общественнознании / М. М. Мчедлова. – М.: Изд-во Моск. гос. ун-та им. М. В. Ломоносова, Филос. ф-т, 1996. – 80 с.

27. *Huntington E.* Mainsprings of Civilization. N.Y.: John Wiley & Sons, 1945. – 612 p.

28. Bertalanffy L. von, General System Theory – A Critical Review, «General Systems», vol. VII, 1962, p. 1-20.

29. The Boundaries of Civilizations in Space and Time. Lanham, 1987. P. 6.

30. Webster's Third International Dictionary of the English Language. Unabridged. Springfield, Mass., 1966. P. 413

Розширення співробітництва України з європейськими країнами в галузі науки та технологій

Пріоритети гуманітарного розвитку України стосовно утвердження європейських демократичних цінностей, підтримані Президентом Віктором Януковичем, передбачають активну інноваційну діяльність у всіх сферах суспільного життя. Вироблення ефективної державної політики у сфері науки, стимулювання її інноваційного розвитку, пошук дієвих механізмів потребує творчого врахування досвіду європейських країн і можливостей його впровадження в українську практику [1].

Вікторія СОЛОШЕНКО,
кандидат історичних наук,
Київський славістичний
університет

Отже, проблеми імплементації європейських стандартів у сферу наукової діяльності України мають нині важливе значення. Політики й науковці нашої держави виявляють велику зацікавленість щодо механізмів підтримки наукової галузі в країнах Європи, впровадження спільних науково-технічних проектів, дослідницьких програм тощо.

В умовах боротьби з кризою навіть найрозвиненіші країни переглядають політику фінансування наукових досліджень. Так, у Великій Британії, яка ще з приходом до влади лейбористів взяла курс на інтенсивний розвиток сектору досліджень та інновацій, профільний міністр лорд Пол Дрейсон відкрито заявив про державну підтримку передусім тих галузей, де Велика Британія «зможе стати світовим лідером». Учені й політики країни